

LINGUISTICS STRUCTURES OF RHYME AND THEIR EXPRESSIVE VALUES IN GEORGE COȘBUC'S POETRY

Radu Drăgulescu, Assist. Prof., PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract : Master of perfect versification techniques, Coșbuc is recognized by all researchers of his work as a great, if not the greatest rhyme and metric Romanian magician. The innate talent of the poet and his unusual sensitivity, combined with years of research and testing have led the poet to the acquisition of perfection in the art of verse. His poetry does not cease to be a technical problem, a senior artistic exercise having as a foundation an exemplar sense of language and a rich musical sensibility, revealed by the surprising variety of rhythms. The formal care will not pass before lyrical reason itself, which adapts its rhythms and metric forms. Our work examines the many methods and schemes which the poet uses to achieve the rhymes which established him as a peerless craftsman of Romanian language.

Keywords: G. Coșbuc, rhyme and rhythm, dictionary of rhymes, expressive values, stilistics, linguistics.

Maestru desăvârșit al tehnicilor de versificație, Coșbuc este recunoscut de către toți cercetătorii operei sale drept un mare, dacă nu cel mai mare, magician al rimei și metricii românești. Talentul înnăscut al poetului, precum și neobișnuita sa sensibilitate, combinate cu ani de studiu și încercări, l-au condus pe hordouan la dobândirea perfecțiunii în arta versului.

Adeseori, poetul combină o serie de procedee pentru a obține efectul dorit. În *Noapte de vară*, de exemplu, în tabloul din prima strofă, cele cinci rime primesc accentul pe vocala *i*, a cărei prezentă contribuie la crearea unei atmosfere senine, luminoase. În schimb, în strofele următoare, cuvintele care rimează sunt gerunzii: *scârțâind*, *mugind*, *hăulind*, substantivele *muncă* și *luncă* primesc accentul pe vocala *u*. Ca atare, în a doua strofă domină în rimă vocalele *i* și *u*, cu alte tonalități. În strofa a III-a, în rime, domină tot vocala *i*. În studiul Ștefaniei Golopenția asupra structurii artistice a poeziei *Vara*¹, autoarea atrage atenția asupra unor abateri ale lui Coșbuc chiar și de la normele prozodice. Cercetând rima poeziei, cercetătoarea descoperă, printre altele, o neregularitate a înlănțuirii rimelor în prima parte a poeziei în cauză. Repartiția rimelor A b A A b A – b C C b C b², din prima strofă este încălcată în cea de a doua, fenomen neobișnuit la un perfecționist al rimei, precum Coșbuc. În strofa a doua, rimele se desfășoară astfel: a B B B a B – a C C a C a. Această neregularitate încalcă, arată Ștefania Golopenția, o lege desimilatorie a grupării rimelor, stabilită de Roman Jakobson și Claude Levi – Strauss³. Această lege prevede că dacă o rimă diferită apare în două versuri alăturate, atunci una

¹ Ștefania Golopenția, *Structura artistică a poeziei "Vara"*, în *Limbă și literatură*, 1966, nr. XI, p. 107-118.

² Literele mari reprezintă rima masculină, iar cele mici pe cea feminină.

³ Roman Jakobson, Claude Levi-Strauss, "*Les chats*" de Charles Baudelaire, în *L'Homme* II, 1962, nr.1, p. 6.

dintre ele trebuie să fie feminină și cealaltă masculină. Pornind de la acest aspect, autoarea consideră că, inițial, strofa a doua trebuie să fi sunat așa:

*Mi le-am întors cătră pământ
Privirile de farmec bete –
Iar spicele jucau în vânt
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete
Când saltă largul lor vestmânt...*

Alcătuită din trei strofe a câte 12 versuri, poezia⁴ are însă o structură mai complexă decât pare la prima vedere. La mijlocul fiecărei strofe apare un aliniat care împarte strofa în două. Legătura dintre acestea este realizată prin rime feminine, care proiectează, pe planul rimei, legătura de conținut dintre cele două părți.

Sărac în subiecte, înglodat într-un limbaj bolovănos, lipsit de attributele poetice poetul este apreciat de Vladimir Streinu numai pentru uimitoarea sa ușurință de a versifica: „În comparație cu numărul limitat de motive, față de quasiabsența invenției epice, tehnica versificației este copleșitoare. Bogăția ritmurilor, raritatea, felurimea și perfecțiunea lor fac din Coșbuc un poet unic la noi. Examinarea mai de aproape a înzestrării lui tehnice e foarte interesantă. Căci de la început ne surprinde un lucru destul de curios. Deși ajungem repede la convingerea că plăcerea artistică, citindu-l, ne vine mai ales de la virtutea formală a poetului, versurile la cea dintâi privire ni se arată numai corecte: sunt bine numărate, defilează ordonat, rimează plin. Dar înțelegem, că dacă regularitatea place, nu încântă. Mai mult: versul lui Coșbuc e fără reliefuri deosebite, fără prea numeroase și remarcabile imagini pentru ochi; un limbaj nud, propriu, prozastic îl compune”⁵.

Tributar originii sale, poetul ar folosi, cu îndârjire, limbajul țăranesc și modelele de creație populare, motiv pentru care, consideră Streinu, poetul nu ar fi apreciat specia sonetului.⁶ Paul Cornea consideră că poetul a ocolit formele fixe de versificare pentru că ele anulează orice reacție de surpriză a cititorului⁷.

Sistematizând rezultatele statisticilor pe fiecare volum în parte⁸, situația generală se prezintă în felul următor:

⁴ A se vedea și Georgeta Antonescu, *George Coșbuc: „Vara”*, în *Excelsior*, 1994, nr. 7.

⁵ Vladimir Streinu, *Clasicii noștri*, București, Editura Tineretului, 1969, p. 219

⁶ Sextil Pușcariu, *Coșbuc*, în *Luceafărul* nr. 8, 15 aprilie, 1905, p. 174.

⁷ Paul Cornea, *Forme strofice în poezia lui George Coșbuc*, în *Limba română* XVI, 1967, nr.2, martie - aprilie, p. 141.

⁸ Am analizat numai poeziile apărute în volum, în timpul vieții autorului, editate sub supravegherea sa, pentru a fi siguri că formele strofice îi aparțin lui și nu editorilor zeloși..

Nr. versuri/strofă	nr. poezii
2 versuri	14
3 versuri	7
4 versuri	26
5 versuri	27
6 versuri	51
7 versuri	19
8 versuri	35
9 versuri	4
10 versuri	7
11 versuri	2
12 versuri	9
15 versuri	1
16 versuri	2
strofe mixte	4
strofe inegale	7
fără formă strofică	12
TOTAL POEZII	227

Trebuie specificat faptul că, aproape întotdeauna, poetul folosește distihul sau strofele cu un număr scăzut de versuri în poeziile caracterizate prin dinamism și succesiunea rapidă a evenimentelor sau a episoadelor. Cu cât autorul devine mai liniștit, transformându-se din om al acțiunii, din luptător sau îndrăgostit, în contemplator, numărul de versuri / strofă crește. Tablourile, în genere, sunt descrise prin strofe compuse din 10, 12 sau 16 versuri, dar aceasta nu este o regulă. Cele două poezii cu strofe compuse din 16 versuri, de exemplu, sunt *Mânioasă și Cântec (Țara-avem și noi sub soare)*, ambele texte implicând meditația și sentimentul profund.

De asemenea, trebuie observat că poeziile cu strofe inegale ca număr de versuri descriu, furtuni, războaie, tumulturi sufletești, toate fenomene ce produc dezordine și distrug echilibrul vieții. Această tulburare se manifestă, și în text, reprezentând un procedeu artistic foarte bine înțeles și folosit de George Coșbuc.

Nu lipsit de importanță este și faptul că nici o poezie coșbuciană, cuprinsă în vreun volum, nu este compusă cu rimă încrucișată în catren, o structură obișnuită a literaturii române.

Diversitatea rimei⁹ este copleșitoare. În poeziile cu strofe de câte 7 versuri, din *Balade și idile*, Paul Cornea identifică 8 tipuri diferite de distribuire a rimelor¹⁰:

a b b a c d c – *Baladă albaneză*

⁹ A se vedea și Emil Petrovici, *Rimele românești din punct de vedere fonologic*, în *Limbă și literatură*, I, 1955, p. 278.

¹⁰ Paul Cornea, *Forme strofice în poezia lui George Coșbuc*, în *Limba română* XVI, 1967, nr.2, martie - aprilie, p. 141

a b a b b b a – *Pe lângă boi*
 a a b b c d c – *Rada*
 a b b a a b a – *Calul dracului*
 a b b a c a c – *Păstorița*
 a b a c c a b – *Lordul John*
 a b c a a b c – *Un basm*
 a b c c b d a – *Pe Bistrița*

Al. Toșa descoperise, însă, 13!¹¹ În poeziile cu strofa de 5 versuri, Cornea întâlnește 4 feluri diferite de dispunere a rimelor, Toșa 6, în cele cu strofa de 6 versuri, Cornea prezintă 8 modalități de dispunere, Toșa 12!, în poeziile cu strofa de 8 versuri, Cornea descoperă 7, Toșa 15 ! ș.a.m.d.

142 de rime împerecheate (aa bb) apar în distihurile coșbuciene¹².

În terțete, poetul a folosit 15 rime încrucișate (aba) și 19 triple (aaa).

Catrenele se compun din 60 de rime îmbrățișate (abba), 22 împerecheate (aabb) și 9 semirime (xaxa).

Structura în cvinar se manifestă astfel: 16 rime abbba, 10 aabab, 93 abaab, 31 abba, 40 abbab, 15 ababa.

Senarul se realizează în felul următor: 20 de rime abcba, 68 aabbba, 23 aababb, 25 aabbab, 9 abbaba, 13 abbacc, 35 abbaab, 9 ababcc, 6 ababba, 186 abaccb, 10 ababab, 20 aabccb.

Rimele în septenar se prezintă după cum urmează: 16 abbacdc, 11 abbacca, 2 abbacac, 1 aabbaab, 4 abbaaba, 4 ababbba, 19 aabbcxc, 4 abccbxa, 4 abcaabc, 2 abcbddd, 28 abbabcc, 6 abaccab, 2 xaabccb.

În octonar, rimele se prezintă astfel: 7 abxbccxb, 135 abcbddcb, 20 abcaddcb, 6 aaabcccb, 4 aabbabab, 29 abbacddc, 10 abxbxcxc, 51 ababcdcd, 3 aaxbcccb, 9 ababxdxd, 4 aabbcddd, 7 abacbbbc, 2 axabxbxb, 3 abacddcb, 1 aaxbccxb.

Rime în nonă sunt puține: 2 xaxxabba și 8 abaabbcbc.

În decimă rimele sunt repartizate: 3 abbaxdddc, 4 abccbadbd și 7 abbaccdddc.

Undecima se realizează astfel: 4 aabbbaacca și 6 xaxabxbxb.

Rime în duodecimă: 3 abaababccbc, 13 abbacddceffe, 5 abbaccdddee, 5 ababxcxcxd, 1 xaxabxcxbd, 1 xaxaxcbcd, 19 ababcdcdefef.

În strofe de 15 versuri: 7 axabbxcddxceexc.

În strofe de 16 versuri: 3 ababbccdddefeef.

Rime strofice diferite în aceeași poezie: 8.

Rime în gazel: 3.

Rime în fresco-ritornele: 1.

Rime astrofice amestecate: 2.

Rime astrofice succedate: 3.

Versuri albe: 1.

¹¹ Al. Toșa, *Frecvența tipurilor de rimă în poezia lui Coșbuc*, în *Limbă și literatură*, XI, 1966, p. 71.

¹² Tabloul felurilor de rimă, la Coșbuc, apare la Al. Toșa, *Frecvența tipurilor de rimă în poezia lui Coșbuc*, în *Limbă și literatură*, XI, 1966, p. 71-72.

O caracteristică inedită a poetului, în privința rimei, o constituie dispunerea unui substantiv propriu în grupul rimic. Asupra acestui fenomen a atras atenția și Al. Toșa¹³, care insistă asupra asocierii unui unei noțiuni singulare cu una particulară sau generală, exprimată de cuvântul cu care rimează substantivul propriu, acesta fiind un nume de obiect dintr-o clasă. Astfel, opoziția de sens care se realizează, este constituită din opoziția dintre categoriile individual, particular și general, rimele de acest tip fiind asociații neașteptate (majoritatea sunt însă rime suficiente):

*Prin mare trec zmeii cu-notul;
Și, iată-l, târând un copac
Piticul cu barba cât cotul,
Ies scroafele-mării cu puii,
Și sparge-nchisorile Gurii
Bătrânul Novac.*

(*Pierde-vară*)

*Dar iată-l! E vodă, ghiaurul Mihai!
Aleargă năvală nebună.
Împrăștie singur pe câți îi adună,
Cutreieră câmpul, tăind de pe cai –
El vine spre pașă: e groază și vai,
Că vine furtună.*

(*Pașa Hassan*)

*Pe-un Dumnezeu să-l nască satan! e blasfemie,
Să crezi în întruparea lui Crist dintr-o Marie!
(Fragment [Ea nu-i deschide ușa...])*

*Blăstem pe tine braț dușman!
- „Dar George-al nostru cum o duce?”
- „Sub glie, taică, și sub cruce,
Lovit în piept d-un iatagan!”
- „Dar bietul Mircea?” – „Mort și Mircea
Prin văi pe la Smârdan.”
(*Trei, Doamne, și toți trei*)*

*Leși erau. Sobiesky-vodă
Rătăci pe-aici prin văi,
Căci pe-atunci era la modă
Vara, când plecau la băi,
Regii meșteri în bătăi
Să-și ia drumul încotrova
Totdeauna prin Moldova.*

¹³ Al. Toșa, *Frecvența tipurilor de rimă în poezia lui Coșbuc*, în *Limbă și literatură*, XI, 1966, p. 61.

(Cetatea Neamțului)

Cânta cu glas de-abia învult
O doină ce-au adus-o-n sat
Flăcăi de peste Olt.
(Fata mării)

Rime rare, speciale, care dobândesc valori nebănuite, sensibilizând prin inedit și surprinzând prin măiestria meșteșugarului cu condei, sunt cele care se realizează din părți de vorbire diferite¹⁴ sau rimele compuse, precum în *Brâul Cosânzenii*:

-, Vai, brâul meu! Gemea copila.
Atât de mult eu l-am temut,
Dar Făt-Frumos descinsu-mi-l-a!”
Și-apoi plângea, mai mare mila
Și-n nopți apoi ea s-a pierdut.

Al. Toșa consideră că acest artificiu, încorporând mai multe nuclee lexicale, poate fi înțeles ca un rezumat al poeziei, omofonia pe care o stabilește cu a doua leonină sugerând afectul dominant al strofei: *mila*¹⁵! Lamentația fetei este admirabil redată și reprezentată, nu numai prin mijloace lexicale, ci și fonetice.

Rimele compuse sunt frecvente în opera lui Coșbuc, ele fiindu-i specifice:
Viața mea de mult s-a stins și-am îngropat-o,
Sunt beat de cad în gropi, și-a cui e vina?
A obrăjorilor cei cu gropiți, șireato!
(Fresco-ritornele 1)

Psaltirea popii o sărut, dar aș lăsa-o,
Sărut și mâna preotesei, și-aș lăsa-o,
Pe fata popii n-o sărut, și-aș săruta-o!
(Fresco-ritornele 4)

Hassan, de mirare, e negru-pământ;
Nu știe de-i vis, ori aieve-i,
El vede cum zboară flăcăii Sucevei.
El vede că Bogdan e suflet de vânt
Și-n față-i puterile turcilor sunt
Tăriile plevei.
(Pașa Hassan)

Din punctul de vedere al preciziei armoniei, trebuie specificat că, în poezia lui Coșbuc, întâlnim extrem de rar **rime imperfecte**, precum asonanțele din *Nunta Zamferei* sau *Dragoste păcurărească*, când, forțat de metrică, poetul recurge la o modificare fonetică (apocopa):

Și-atunci din tron s-a ridicat
Un împărat după-mpărat

¹⁴ Cea mai frecventă asociere este aceea dintre substantiv și verb.

¹⁵ Al. Toșa, *Frecvența tipurilor de rimă în poezia lui Coșbuc*, în *Limbă și literatură*, XI, 1966, p. 63.

Și regii-n purpur s-au încins,
 Și doamnele grăbit au prins
 Să se gătească dinadins,
 Ca niciodat'
 respectiv
 Țări străine! Mult amar,
 Mult amar de cine-și lasă
 Mamă și frați bui acasă!
 Vai, și mie-așa-mi lăsar'
 Sorțile, ca să am parte
 De trai greu și-n țări departe!

În privința accentului, poetul nu folosește niciodată, în poeziile cuprinse în volume, rimele dactilice sau hiperdactilice. Coșbuc manifestă o ușoară preferință pentru rimele feminine, care sunt foarte numeroase în *Ziarul unui pierde-vară*¹⁶. În celelalte volume, echilibrul este aproape perfect¹⁷:

Balade și idile: 1821 rime masculine, 1843 rime feminine;
Fire de tort: 1365 rime masculine; 1198 rime feminine;
Ziarul unui pierde-vară: 543 rime masculine; 1017 rime feminine;
Cântece de vitejie: 329 rime masculine, 334 rime feminine.

Așadar, întâlnim, în total, în volume, 4058 rime masculine și 4392 rime feminine. „Rima lui Coșbuc oscilează cu amplitudini egale între caractere melodice masculine și feminine. În profilul ei muzical alternează accente aprige și impetuoase cu accente suave și calme, accente puternice, energice, cu accente delicate, blânde, paralel cu infinita gamă de nuanțe ale sentimentelor exprimate. Coșbuc a fost conștient de efectul estetic al rimelor feminine și masculine.

Volumul *Balade și idile* cuprinde câteva poezii rimate numai masculin sau numai feminin și faptul își găsește corespondența pe planul conținutului. *Moartea lui Fulger* și *El-Zorab*, poezii cu eroi masculini, cuprind numai rime masculine; *La oglindă* și *Rada*, care compun portretul psihic și fizic al adolescentei sau *Puntea lui Rumi*, axate pe tema infidelității femeii, cuprind numai rime feminine¹⁸.

Potrivit statisticii realizate de Al. Toșa¹⁹, ținând seama de criteriul adâncimii armoniei, dintr-un total de 7840 de rime, cele mai frecvente sunt cele bogate (3324), urmate de cele suficiente (2657), apoi cele foarte bogate (1380), sărace (276) și leonine (203)²⁰.

¹⁶ Aproape de două ori mai frecvente decât cele masculine.

¹⁷ Al. Toșa, *Frecvența tipurilor de rimă în poezia lui Coșbuc*, în *Limbă și literatură*, XI, 1966, p. 68.

¹⁸ *Ibidem*, p. 69.

¹⁹ *Ibidem*, p. 60.

²⁰ Al. Toșa a întocmit un tabel ce conține frecvențele tipurilor de rimă după adâncimea armoniei și procentajul aferent, pentru fiecare volum în parte, în *Frecvența tipurilor de rimă în poezia lui Coșbuc*, în *Limbă și literatură*, XI, 1966, p. 60.

Din punctul de vedere al structurii morfologice a rimelor, majoritatea sunt, categoric, rime lexico-gramaticale (4511), urmând rimele lexicale (2292), și apoi cele gramaticale (1037)²¹. „Structura morfologică a rimei lui Coșbuc este centrată pe rime lexico-gramaticale. Sistemul de rime coșbucian este deci foarte echilibrat, avându-și axa la întâlnirea dintre lexic și gramatică, sprijinindu-se pe doi piloni ai limbii. Rimele lexicale sunt însă, în totalul volumelor și în fiecare volum în parte, cam de două ori mai numeroase decât rimele gramaticale, argument elocvent pentru soliditatea conturului sonor al poeziei lui Coșbuc”²².

Pasionat de farmecul expresiv al rimelor, poetul își nota, conștiincios, sute și sute de termeni, realizând un mic **dictionar al rimelor**, care s-a păstrat fragmentar în manuscris. Prin amabilitatea providențială a profesorului muzeograf Constantin Catalana, căruia îi mulțumim, încă odată, cu deplină recunoștință, am intrat în posesia unei copii a acestui rezultat al muncii poetului, pe care îl prezentăm în cele ce urmează:

	Verbul	Termină	Nume	Numeral	Alte
	vercolacu	vapae	valvo	versub	hârrobi
	ver	vaxa	verla	vece	
	vetavi	vaxa	vaxa (ad)	vesi	
		vaxa	vaxea		vămănt
		vaxa	vaxia		vintze
		vaxa	vaxea		
		vaxa	vaxa	viscal	visf
		vaxa	vaxa		vraf
		vaxa	vaxa		țagor
		vaxa	vaxa	țabruie	țahar
	vaxose	vaxita	vaxa	țabru	
		vaxite	vita	țalog	
		vaxite	vita		
		vaxite	vita		
	Vladica	vaxite	vita		
	Voda	vaxite	vita		
	Vasod	vaxite	vita		
	vaxu	vaxite	vita	țarsavot	
	vaxmas	vaxite	vita	șpau	țer
	hârtece	vaxite	vita	țid	țanus
	fluturo	vaxite	vita	țavou	
	soaxace	vaxite	vita	țavor	colt
		vaxite	vita		țetne
		vaxite	vita		țimbi (p.)
		vaxite	vita		țori
	țimbu				
	țimt				
	colt				
	țlot				
	viltier				

²¹ *Ibidem*, p. 65.

²² *Ibidem*, p. 77.

George Coșbuc este un poet pentru care „poezia e cântec, nu proză versificată, ca în veacul al XVIII-lea. Și deoarece melodia nu subsistă în dezordine, nu înțelege să se lipsească de reguli. Vrea doar să le facă mai suple și să le extindă raza de acțiune. Cum arta e pentru el, înainte de toate, meșteșug și cum regimul bunului plac îi pare detestabil, el se străduiește să elaboreze construcții tot atât de rotunde și de cizelate, ca cele clasice, doar răspunzând unui alt principiu de organizare”²³.

Clasicist, iubitor de simetrie și echilibru, factori generatori ai Frumosului în artă, Coșbuc a reușit să îmbine procedeele stilistice, cum nu o mai făcuse nimeni până la el și putini au mai făcut-o de atunci încoace. Această calitate a sa nu îl încadrează, însă, automat în rândul poezilor autentici: „Fără îndoială că poezia, adevărata poezie, nu se restrânge la un procedeu sau altul, muzical sau cromatic, în exclusivitate, căci mijloacele de expresie se îmbină, împrumutându-și resursele și topindu-se una în cealaltă, astfel încât produsul artistic se înfățișează cititorului ca o imagine complexă din care străbat spre conștiința lui impresii ce vin pe undele unei armonii țesute din senzația vie a lucrurilor, din sunete, ritmuri și culori, apte să trezească, toate laolaltă, fiorul frumuseții”²⁴.

Coșbuc a realizat o contopire armonioasă, fecundă a conținutului cu forma, o izbăvire a mijloacelor de expresie românești, pe care le-a eliberat din căușul sufletului dându-le aripi să țâșnească spre cer întru primenirea spirituală a limbii române.

Bibliografie

- Georgeta Antonescu, *George Coșbuc: „Vara”*, în *Exceslior*, 1994, nr. 7.
- Paul Cornea, *Forme strofice în poezia lui George Coșbuc*, în *Limba română XVI*, 1967, nr.2, martie-aprilie.
- Ștefania Golopenția, *Structura artistică a poeziei “Vara”*, în *Limbă și literatură*, 1966, nr. XI.
- Roman Jakobson, Claude Levi-Strauss, “*Les chats*” de Charles Baudelaire, în *L’Homme II*, 1962, nr.1.
- Ștefan Munteanu, *Introducere în stilistica operei literare*, Timișoara, Editura de Vest, 1995.
- Emil Petrovici, *Rimele românești din punct de vedere fonologic*, în *Limbă și literatură*, I, 1955.
- Sextil Pușcariu, *Coșbuc*, în *Luceafărul* nr. 8, 15 aprilie, 1905.
- Vladimir Streinu, *Clasicii noștri*, București, Editura Tineretului, 1969.
- Al. Toșa, *Frecvența tipurilor de rimă în poezia lui Coșbuc*, în *Limbă și literatură*, XI, 1966.

²³ Paul Cornea, *Forme strofice în poezia lui George Coșbuc*, în *Limba română XVI*, 1967, nr.2, martie - aprilie, p. 141-142

²⁴ Ștefan Munteanu, *Introducere în stilistica operei literare*, Timișoara, Editura de Vest, 1995, p. 262.